

omgevingsdienst
Haaglanden

Handreiking voor het realiseren van alternatieve nestvoorzieningen voor de huismus

Colofon

Het doel van deze publicatie is de onderdelen te gebruiken in een aanvraag voor de Wet natuurbescherming in het kader van soortenbescherming. Specifiek voor het maken van keuzes over alternatieve voorzieningen voor de huismus. In andere publicaties kan verwezen worden naar deze publicatie onder vermelding van de titel, versienummer en jaartal, Omgevingsdienst Haaglanden.

Contact: vergunningen@odh.nl

Bezoekadres: Zuid-Hollandplein 1, 2596 AW Den Haag

Postadres: Postbus 14060, 2501 GB Den Haag

Introductie

Dit document dient ter ondersteuning bij de keuze voor alternatieve voorzieningen van de huismus en de manier van plaatsing. Het inzetten van geschikte alternatieve nestgelegenheden draagt bij aan het behoud van de huismus in het plangebied en de omgeving.

Voorliggend document is gebaseerd op: ontheffingsaanvragen die bij Omgevingsdienst Haaglanden (hierna: ODH) zijn ingediend in de afgelopen drie jaar, informatie uit de meest actuele kennisdocumenten van BIJ12, literatuuronderzoek, informatie uit monitoringsgegevens en beoordelingen van experts op het gebied van de huismus. De voorzieningen die worden benoemd zijn in beginsel niet bindend, maar richtinggevend van aard. Dit document is tevens voorgelegd aan Sovon en de Vogelbescherming Nederland ter verificatie en zij zijn het eens met hetgeen gesteld in huidig document.

Bij een voornemen om een activiteit uit te voeren waarbij essentiële functies van de huismus aanwezig zijn in het betreffende gebied, dient rekening gehouden te worden met de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb). De huismus is een van nature in Nederland in het wild levende vogel en beschermd op grond van artikel 1 van de Vogelrichtlijn. Op grond van artikel 3.1, tweede lid, van de Wet natuurbescherming is het verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van de huismus te beschadigen, vernielen of weg te nemen. Op grond van artikel 3.3 van de Wnb kan een ontheffing aangevraagd worden. Op dat moment moet altijd de volgende prioritering doorlopen worden:

1. De oorspronkelijke nestplaats behouden;
2. De huidige nestplaats in de nieuwe situatie zoveel mogelijk reconstrueren. Dit houdt onder andere in dat (indien van toepassing) de soorten dezelfde bewegingsvrijheid behouden (de afmetingen van de verblijfplaats zijn gelijk of groter), de abiotische kenmerken zoveel mogelijk behouden blijven en dezelfde of vergelijkbare materialen worden gebruikt. **Let hier op:** hoogte en type nestplaatsen, herkenbare onderdelen, aanwezigheid van soortgenoten;
3. Alternatieve nestlocaties aanbieden, mits aan de gestelde randvoorwaarden wordt voldaan (die in dit document zijn opgenomen) en ze op juiste wijze geplaatst worden.

In een ontheffingsaanvraag moet ecologisch onderbouwd worden dat de alternatieve voorzieningen minimaal gelijkwaardig zijn in aard, omvang en kwaliteit ten opzichte van de huidige functionaliteit die verloren dreigt te gaan of aangetast dreigt te worden (zie ook de Richtlijn ¹).

Let op: Huidig document vervangt het document 'Shortlist alternatieve voorzieningen' November 2022 van de ODH voor wat betreft de huismus. Huidig document is een groeidocument welke wordt bijgewerkt en aangevuld op basis van de op dat moment beschikbare kennis.

¹ Richtlijn ontheffing soortenbescherming van ODH: https://omgevingsdiensthaaglanden.nl/wp-content/uploads/Richtlijn_ontheffing_soortenbescherming_Wnb_ZH_juli-2020.pdf

Voorbeelden van alternatieve voorzieningen

Tabel 1 bevat een overzicht van toegepaste alternatieve voorzieningen voor de huismus. Deze voorzieningen kunnen mogelijk worden ingezet als vervanging van een nestplaats van de huismus. Hierbij geldt, hoe meer groene vlakken de alternatieve voorziening heeft, hoe geschikter wij deze achten.

De nestplaatskeuze van de huismus is heel breed. Uit literatuur blijkt dat de huismus een gemiddelde binnenste nestruiimte heeft met een diameter van 9,6 cm met daaromheen nestmateriaal van minimaal één centimeter². Voor alle alternatieve nestvoorzieningen die in de tabel staan weergegeven geldt dat nestvoorzieningen met gelijke specificaties (afmetingen van de binnenruimte, grootte van de invliegopening en materiaal) in principe ook worden goedgekeurd, mits deze op correcte wijze geplaatst worden. Hierbij wordt aangeraden om de informatie van de specifieke alternatieve nestvoorziening aan te leveren bij ODH onder vermelding van 'Alternatieve Nestvoorzieningen Huismus' via vergunningen@odh.nl. Dan zal deze worden toegevoegd aan de tabel.

Kanttekeningen

De volgende kanttekeningen worden geplaatst bij de tabel:

- A. Deze lijst is niet limitatief. De markt voor alternatieve nestvoorzieningen is in ontwikkeling. Er verschijnen regelmatig nieuwe typen nestvoorzieningen en diverse merken op de markt. Deze ontwikkeling wordt gedreven door enerzijds de hoge vraag en anderzijds door voortschrijdende inzichten;
- B. Welke alternatieve voorzieningen in de ontheffingsaanvragen werden voorgesteld zal sterk afhankelijk zijn van beschikbaarheid en kosten. Dat maakt dat het goed voorstelbaar is dat de direct beschikbare alternatieve voorzieningen van grote commerciële bedrijven oververtegenwoordigd zijn in de ontheffingsaanvragen en als zodanig in voorliggend overzicht;
- C. Deze lijst vormt slechts een handvat voor het kiezen van alternatieve voorzieningen. Er is sprake van kennislacunes ten aanzien van de specifieke voorkeuren van de huismus en diverse functie-eisen van de huismus. Het is dan ook niet mogelijk om tot harde conclusies te komen over de bewezen effectiviteit van de nestvoorzieningen in deze lijst;
- D. Voor huismus geldt dat de succesfactoren van de alternatieve voorzieningen sterk afhangen van de functionaliteit van de directe omgeving, zoals de nabijheid van beschutting. Hierdoor kunnen alternatieve nestvoorzieningen niet overal hetzelfde beoogde resultaat geven;
- E. Elke situatie voor het aanbieden van alternatieve nestvoorzieningen staat op zichzelf, de exacte keuze voor een alternatieve voorziening dient door een ecologisch deskundige onderbouwd te worden. Hierbij is het belangrijk dat de huidige situatie zoveel mogelijk wordt nagebootst. Voor het realiseren van alternatieve nestvoorzieningen is het belangrijk dat de omgeving hierbij meegenomen wordt. Het zijn de typen voorzieningen, het aantal voorzieningen, het kwalitatief groen, de functionele leefomgeving en de benutting van daken en gevels die tezamen zorgen dat een leefgebied binnen een stedelijke omgeving als geschikt kan worden gezien.

² Cramp, S. et al. 1994. Handbook of the birds of Europe, the Middle East & North Africa - volume VIII. Oxford university press, Oxford / New York.

Tabel 1. Beoordeling van alternatieven voorzieningen voor de huismus. Zie tabel 2 voor toelichting.

Type	Merk	Type kast	Binnenmaat breedte x diepte (cm)	Binnenmaat hoogte (cm)	Breedte invlieg opening (cm)	Materiaal	Monitoringsgegevens	Tijdelijke alternatieve voorziening	Permanente alternatieve voorziening	Oordeel Sovon
NK MU 08	Vivara Pro	Neststeen	34 x 13	13	3,4	Houtbeton			³	√
Systeem-nestkast Eco 34mm	Vivara	Nestkast	11,9 x 12,5	18,3	3,4	Eco-plaat			³	?
Nestkast Malta	Vivara	Nestkast	13 x 13	25,5	3,4	Hout			³	?
HMT1	Unitura	Nestkast	30 x 15	19	3,4	Multiplex			³	?
HMT2	Unitura	Nestkast	30 x 15	19	3,4	Multiplex			³	?
HMTH1	Unitura	Neststeen	28 x 13	14	3,4	Houtbeton			³	?
NK GZ 08	Vivara Pro	Neststeen	34 x 14	13	6,5	Houtbeton			³	√
Mussenpot	Waveka	Pot	34 x 13	13	3,4	Keramiek			³	?
HMP2	Unitura	Neststeen	28 x 14,6	14	3,4	Houtbeton				√
HMP3	Unitura	Neststeen	50 x 15	15	3,4	Multiplex, houtbeton			*Inbouw	√
GZP3	Unitura	Neststeen	50 x 15	15	6,6	Multiplex, houtbeton				√
GZP2	Unitura	Neststeen	30 x 15	19	6,5	Houtbeton				√
nr 17	Waveka	Neststeen	30 x 14	14	7	Vezel- en houtbeton				√
IB GZ 04	Vivara Pro	Neststeen	37 x 14,5	13	6,5	Houtbeton				?
NK MU 06	Vivara Pro	Neststeen	22 x 12	17	3,4	Houtbeton				?
NK MU 07	Vivara Pro	Neststeen	22 x 15	17	3,4	Houtbeton				?
APK-2	BNB box ³	Inbouw	15,5 x 18	14	4	Houtbeton				?

³ Inbouw heeft de voorkeur.

Mussenkoloni ekast 1SP ⁴	Waveka	Neststeen	10,5 x 15	16	3,4	Houtbeton				?
IB GZ 03	Vivara Pro	Netsteen	37 x 13	13	6,5	Houtbeton				√
Huismustil ⁵	-									?
Vogelvides ⁶	-									?
Vogel schroot ⁷	-			Minimaal 8 ⁸			-			?
Nestgelegen heid onder dakoverstek/ gootbekisting ⁹	-	Inbouw	Min. 12,5 x 12,5	Min. 12,5	Min. 3,4		-			√

Tabel 1. Des te meer groene cellen, des geschikter wij de alternatieve voorziening achten.

⁴ Dit is een huismuskast met meerdere nestgelegenheden, wegens territoriaal gedrag betreft dit slechts één alternatieve nestplaats.

⁵ Kan alleen worden ingezet als maatregel indien het niet mogelijk is gelijkwaardigere alternatieven te realiseren, in samenspraak met het bevoegd gezag.

⁶ Geen geschikt alternatief. Zie ook artikel: https://stats.sovon.nl/static/publicaties/vogelvide_studie_20191127_samenvatting_en_qa.pdf

⁷ Mits het vogelschroot minimaal achter de derde rij dakpannen wordt geplaatst zodat de eerste drie rijen dakpannen toegankelijk zijn voor de huismus.

⁸ In geval van een nestruimte onder een dakpan dient een hoogte van minimaal 8 centimeter tussen de dakplaat en de onderzijde van de dakpan te worden aangehouden.

⁹ Geschikte alternatieve nestplaats mits er aan de afmetingen wordt voldaan zoals aangegeven in de tabel.

Tabel 2. Toelichting tabel 1

Type kast	Binnenmaten	Afmeting invlieg-opening in cm diameter	Materiaal	Monitoring gegevens	Tijdelijke alternatieve voorziening	Permanente alternatieve voorziening	Oordeel externen
Inbouw	Conform Kennisdocument min. 12,5 x 12,5 hoogte 12,5 centimeter.	3,4	Duurzaam	Gevallen van ingebruikname bekend	Geschikt	Aangeraden	√ Gevallen van ingebruikname bekend
Opbouw	Niet conform Kennisdocument, afwijking echter minimaal.		Voldoende duurzaam	Geen gevallen van ingebruikname bekend	Minder geschikt	Minder geschikt	? Geen oordeel
	Niet conform Kennisdocument		Niet duurzaam	Geen monitoringsgegevens bekend	Niet geschikt	Afgeraden	

Tabel 2 geeft toelichting op hoe tabel 1 geïnterpreteerd dient te worden.

Voorwaarden plaatsing alternatieve nestvoorziening

Huismussen zijn uitgesproken standvogels, die zich meestal niet meer dan enkele honderden meters van de broedplaats verwijderen. Huismussen zijn sociale dieren en broeden in groepsverband. De nestplaats van de huismus is in de regel gebonden aan bebouwing¹⁰. Op plekken waar menselijke bebouwing wordt afgewisseld met groenvoorzieningen zijn meer huismussen dan op plekken waar geen groen aanwezig is. Hieronder wordt aangegeven waaraan het plaatsen van alternatieve nestvoorzieningen minimaal dient te voldoen en in welke periode dit moet plaatsvinden om zo succesvol mogelijk alternatieve nestlocaties aan te bieden voor de huismus.

Habitat eisen

De habitat van de huismus moet voldoen aan een combinatie van belangrijke elementen, welke tevens binnen een straal van enkele meters (dekking bij voedselbronnen) tot enkele honderden meters (nestplek en voedselbronnen) van elkaar moeten liggen¹⁰. De functionele leefomgeving van een voortplantingsplaats en een vaste nest- en rustplaats moet het volgende leveren:

- Er moet continu voedsel te vinden zijn. Bij de plekken waar voedsel gezocht wordt moet in de directe omgeving, binnen 5 à 10 meter¹⁰, (bij aanwezigheid van predatoren dichterbij) dekking aanwezig zijn. De dekking kan bestaan uit stekelige struiken, begroeide gevels of schuttingen, groenblijvende begroeiingen zoals klimop¹⁰;
- Voldoende inheems groen en enkele grote bomen als leverancier van eiwitrijk voedsel (kleine zachte insecten, larven, rupsen) voor de jongen (binnen 50 meter, indien niet mogelijk binnen 100 meter)¹⁰;
- Jaarrond groenblijvende beplanting, gevelbegroeiing of plekken onder daken welke te gebruiken zijn als collectieve slaapplek (en tevens voor dekking) voor mannetjes, ongepaarde vrouwtjes en juvenielen¹⁰;
- Droge, zandige plekken voor het nemen van een zandbad¹⁰;
- Schoon, ondiep water om te drinken en water om in te baden, niet dieper dan 2 cm, anders kunnen ze erin verdrinken. Waarbij binnen een straal van 1 à 2 meter dekking aanwezig is om op te drogen¹⁰;
- Plekken waar kleine steentjes of grit gevonden kan worden¹⁰.

Ontbreekt één van bovenstaande onderdelen of liggen ze te ver van elkaar verwijderd, dan is de habitat niet meer geschikt. Bij het aanbieden van een geschikt alternatief dient niet alleen gekeken te worden naar de nestplaats, in de nabije omgeving dienen ook alle benodigde habitatonderdelen aanwezig zijn¹⁰. Deze habitatonderdelen dienen zo dicht mogelijk bij elkaar, maar altijd binnen een straal van 100 à 200 meter rond de nestplaats te worden aangeboden. Daarnaast moeten de elementen op meerdere plekken aanwezig zijn binnen deze straal.

¹⁰Kennisdocument huismus *passer domesticus*, versie 2.1. juni 2023 Publicatie: BIJ12, Utrecht.

Plaatsing nestvoorzieningen

Alternatieve nestvoorzieningen voor de huismus en de realisatie daarvan dienen te voldoen aan de volgende eisen¹⁰:

- Er dienen meerdere voorzieningen bij elkaar aangeboden te worden. De openingen moeten minimaal 50 centimeter uit elkaar liggen of op andere oriëntaties gevestigd zijn zodat huismussen elkaar niet kunnen zien als zij in de nestopening zitten¹⁰;
- Het uiterlijk, de locatie en oriëntatie van de nieuwe nestplaats dient zo goed mogelijk overeen te komen met de oorspronkelijke nestlocatie;
- Tijdelijke voorzieningen: alternatieve nestplaatsen dienen zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke nestplaats (binnen 200 meter, bij uitzondering binnen 500 meter), doch altijd buiten de invloedssfeer van werkzaamheden, te worden geplaatst¹⁰;
- Permanente voorzieningen: de permanente alternatieve nestplaatsen dienen op dezelfde locatie te worden gerealiseerd als de locatie van de huidige nestplaats. Indien dit niet mogelijk blijkt moet worden gezorgd dat het zo dicht mogelijk (binnen 200 meter, bij uitzondering binnen 500 meter)¹⁰ bij de oorspronkelijke nestplaats gerealiseerd wordt;
- Nestvoorzieningen dienen op minimaal drie meter hoogte te worden geplaatst¹⁰;
- De nestvoorzieningen mogen niet te heet worden in de middagzon, maar mogen zich ook niet op een te koude locatie bevinden: voorkeur heeft een noord of oost expositie of een ligging in de schaduw van een dakgoot, dakoverstek of iets dergelijks¹⁰. Hierbij geldt wel dat de expositie van de huidige nestplaats leidend is;
- Nestplaatsen dienen niet naast naar buiten draaiende ramen te worden geplaatst;
- In de directe omgeving van nieuwe nestplaatsen dient continu voldoende dekking aanwezig te zijn (minimaal 2 à 3 meter hoog opgaand groen), en er dienen altijd binnen 100 en bij voorkeur binnen 50 meter voldoende geschikt voedsel en potentiële slaapplekken beschikbaar te zijn¹⁰;
- Er dient voldoende veiligheid te zijn tegen predatoren. Dit geldt voor de nestplaatsen zelf en voor het opgaande groen in de directe omgeving, wat zorgt voor dekking¹⁰;
- Er dient een compensatiefactor van twee gehanteerd te worden: voor elk te verwijderen of aan te tasten nestplaats dienen ten minste twee alternatieve nestplaatsen te worden aangeboden in zowel de tijdelijke als permanente situatie¹⁰;
- De aangeboden vervangende nestgelegenheden dienen op een voldoende duurzame wijze te worden bevestigd of te worden ingemetseld. De nestvoorzieningen hebben minder te lijden onder de invloed van het weer wanneer deze onder een overhangend gebouwdeel aangebracht zijn, dan wanneer deze vol in de zon en wind hangen. Daarnaast dient geborgd te worden dat kasten onaangetast blijven bij gebouwbeheer, zoals schilderwerk;
- Voor aanvullende voorbeelden en details over de plaatsing verwijzen wij naar het Kennisdocument Huismus¹⁰.

Periode plaatsing nestvoorzieningen

De alternatieve nestplaatsen voor de huismus kunnen het gehele jaar geplaatst worden. Deze dienen minimaal drie maanden voorafgaand aan het ongeschikt maken van de huidige nestplaatsen aanwezig en beschikbaar te zijn¹⁰. De huidige nestplaatsen mogen gedurende het broedseizoen van de huismus, welke loopt van 1 maart tot en met 31 augustus, en gedurende een periode met aanhoudende vorst en koude periode (gedefinieerd als perioden met 3 tot 5 dagen aanhoudende (nacht)vorst;

en op voorwaarde dat ten minste 2/3e van het totale aantal nesten behouden blijft gedurende de betreffende winterperiode) niet ongeschikt gemaakt worden. Indien sprake is van late vervolglegels dient ook de maand september te worden ontzien.

Monitoring

Monitoring van de effectiviteit van de genomen maatregelen kan nodig zijn. Zo kan de effectiviteit van de getroffen alternatieve maatregelen gevolgd worden om te borgen dat de huismus aanwezig blijft in het plangebied. In de volgende situaties kan monitoring noodzakelijk zijn:

- bij grootschalige projecten met grote impact op een huismuspopulatie; of
- als een groot (deel van het) leefgebied wordt aangetast; of
- bij het toepassen van experimentele maatregelen; of
- in een situatie waarbij sprake is van een geïsoleerde populatie zonder nabije geschikte alternatieve verblijfsmogelijkheden; of
- indien sprake is van cumulatie.